

a dobrodruhů – Petr Komorovský či Pankrác ze Sv. Mikuláše. Až období po zásahu krále Matyáše Korvína v roce 1474, kdy byl Komorovský nucen své majetky opustit, a následující vláda liptovského knížete Jana Korvína, přinesla uklidnění situace.

Teprve v této době bylo možno přistoupit k radikální přestavbě a obnově sakrálního objektu. Na závěr oddílu je ještě připojena stručná informace o samotné osadě a počtu jejich obyvatel v novověku. Svátá Mara měla okolo roku 1600 spolu s Jarkovicemi pouze 14 poddanských domů, panský dvůr, kostel, faru a župní dům. Před zánikem v šedesátých letech našeho století dosáhla 100 popisných čísel. Dnes z ní zůstala dochována pouze výše připomínaná věž kostela.

Poslední čtvrtá část také vyjadřuje svůj obsah již titulem „Liptovská Mara dnes“ (s. 107–112). Přináší totiž informace pro návštěvníky zde zřízeného archeologického muzea v přírodě, jeho prohlídkových trasách a dále též základní údaje o přístupových cestách k lokalitě, ubytování atd. Připojen je stručný závěr nazvaný výstižně „Genius loci“ (s. 113), chronologická tabulka se schématem časné historického a středověkého osídlení Liptovské Mary (s. 114), seznam literatury (s. 115–118), ilustrací (s. 119–121) a německé resumé včetně překladu textů k vyobrazení (s. 122–134).

Závěrem lze konstatovat, že publikace K. Piety podává velmi zasvěcený, ucelený a podrobný přehled o výsledcích dlouholetého archeologického výzkumu Liptovské Mary, a to v případě osídlení púchovské kultury a předpúchovského období v širokých souvislostech středoevropských včetně základních informací o náplni hmotné kultury a proměnách, které za poměrně dlouhý časový úsek svého trvání prodělala. Tyto závěry a poznatky jsou důležité i pro moravský vývoj, neboť tato kultura okrajově zasahovala i do prostoru severovýchodní Moravy a Slezska. Podobně jsou pro nás důležitá i zjištění o půdorysné dispozici drobné fortifikace z 15. století na Havrátku, jež představuje jeden z nejlépe půdorysně dochovaných a tudíž dobře rekonstruovatelných pozůstatků tohoto typu opevněných středověkých sídel. Bez významu ze zorného úhlu analogických časově současných odkrytých moravských penězokazeckých dílen (Kotouč u Štramberka, hrad Křídlo u Holešova, Brno-Údolní ul.; srov. J. Sejbal, *Dějiny peněz na Moravě*, Brno 1979, s. 61) nejsou ani poznatky o falsátorské činnosti v Liptovské Maře.

ZDENĚK MĚŘÍNSKÝ

Sv. Kliment u Lipůvky. Významná památka z počátku našich dějin. Sborník statí o této důležité archeologické lokalitě a poutním místě uspořádali František Odehnal a Vladimír Podborský. Knižnice Moravskoslezského archeologického klubu, sv. 1. Brno 1996.

Sborník sv. Kliment u Lipůvky je příkladem zdařilé mezioborové spolupráce na straně jedné a příkladem péče o místní památku na straně druhé. Svatoklimentské patrocinium bývá spojováno s působením cyrilometodějské misie. Touto otázkou se zabývá M. Pojzl ve dvou příspěvcích. Cyrilometodějská misie na Velké Moravě a Sv. Kliment – papež a mučedník. Oba Pojsovy příspěvky jsou výstižným shrnutím nejnovějších poznatků o procesu christianizace Moravy. Odbourává vlastenecko romantickou představu o pokřesťanštění našich zemí až cyrilometodějskou misí upozorněním na misijní činnost v první polovině 9. století a na výsledky archeologických výzkumů datujících většinu objevených půdorysů kostelů do doby před příchodem sv. Cyrila a Metoděje. Pozornosti si zaslouží rovněž Pojsovo hodnocení cyrilometodějského díla v širších souvislostech tehdejšího evropského civilizačního a politického procesu.

Dvěma články přispěl k historii kostela sv. Klimenta K. Stránský. V prvním věnoval pozornost patrocinium sv. Klimenta na Moravě a v Čechách. Zatímco na Moravě je těchto patrociní 7, v Čechách je jich 15. Větší počet patrociní sv. Klimenta v Čechách vysvětluje K. Stránský tím, že tyto kostely měly misijní charakter.

Schéma základů kostela sv. Klimenta u Lipůvky je tématem druhého článku. K. Stránský považuje za pravděpodobné, že románský kostel sv. Klimenta byl stavěn podle jednotného modulu, který se rovnal 14 římským stopám. Výsledky měření kostela sv. Klimenta u Lipůvky pak K. Stránský spolu s R. Stránskou srovnali se schématem základů kostela sv. Klimenta na hradisku u Osvětiman. Zatímco osvětimanský sv. Kliment měl stavební modul 12 římských stop, tj. stejně jako kostely velkomoravské architektury, bylo při stavbě sv. Klimenta u Lipůvky použito modulu o dvě římské stopy většího.

Pozůstatky románského kostelíka sv. Klimenta u Lipůvky je název příspěvku L. Konečného. Podal v něm celkovou historii kostela až do r. 1787, kdy byl kostel zrušen. Dále se zabývá kamenickými fragmenty a na základě jejich architektonických znaků datuje vznik kostela do pozdně románského období. Zmiňuje se též o nálezech esovitých záušnic z kostelního hřbitova, jejichž výskyt se váže na mladohradištní období.

Ke kostelu se vztahuje ještě článek J. Dvořáka, který se zabývá stavebním materiálem a jeho původem.

Do širšího rámce dějin pravěku a raného středověku zasadil areál kostela spolu se zaniklou vesnicí V. Podborský. Hodnotí jednotlivé pravěké kultury a památky spojené s jejich osídlením. Z regionu kolem kostela sv. Klimenta zasluhují pozornosti zejména nálezy z doby bronzové. Z lokalit vydávajících svědectví o slovanském osídlení upozorňuje na kuřimský katastr, kde v poloze „Za Špihlíkem“ bylo objeveno sídliště, jehož počátky spadají do konce 8. století. Závěrem konstatuje, že památky z velkomoravského období na lokalitě sv. Klimenta chybějí.

S výsledky archeologického průzkumu sídliště u sv. Klimenta v letech 1975–1995 seznamuje V. Růžička. Dosavadní nálezy z této lokality pocházejí většinou jen z povrchového průzkumu a povrchového sběru. Na základě těchto nálezů byla lokalita osídlena v mladší době kamenné a velmi pravděpodobně také v období laténu. Tisíce keramických zlomků pochází z mladohradištního období, především z 11.–12. století. Nechybějí však ani zlomky keramiky z doby 16. a 17. století. V. Růžička se pokusil řešit i otázku zániku sídliště a vyslovil názor, že došlo k pozvolnému opouštění osady v souvislosti se změnami ve struktuře osídlení v průběhu 13. století. Nálezy železářské strusky na této lokalitě podrobené metalografickému rozboru K. Stránského svědčí o tom, že kromě zemědělství se velmi pravděpodobně věnovali někteří obyvatelé železářskému hutnictví. Toto zjištění není ojedinělé, neboť s podobnou situací jsme se setkali při výzkumu zaniklých Mstěnic na Třebíčsku.

Několik autorů věnovalo pozornost lokalitě sv. Klimenta z hlediska zeměpisného (M. Culek) a přírodovědného (D. Bílek se zabýval geologickými poměry, J. Saul květenou a J. Pikula zvířenou).

Poutavou formou jsou psány příspěvky memoárového charakteru. V. Podborský vzpomíná na rodný kraj v době dětství, gymnazijních studií i na časté výpravy ke „Klimentku“. F. Odehnal se zaměřil na historii poutí na sv. Kliment u Lipůvky. Na významného rodáka z Lipůvky, brněnského biskupa ThDr. Karla Skoupého vzpomíná J. Slaná. V Lipůvce působil od r. 1956 až do své smrti v r. 1989 jako farář Jindřich Šilhan. Jemu je věnována vzpomínka J. Slaného.

Závěr sborníku tvoří tři přílohy. Prvá je z kroniky obce Lipůvka, jak ji napsal J. Šilhan, druhá obsahuje místní pověsti z okolí sv. Klimenta ze vzpomínek pamětníků a třetí příloha obsahuje návrhy liturgických a jiných úprav na lokalitě dnes opět poutního místa, jak je zpracovali J. Opatřil, F. Odehnal a J. Slaný. Na závěr sborníku nechybí ani turistické informace pro poutníky.

Sborník, věnovaný lokální památce, překročil svým obsahem úzký rámeček regionu a dává podnět ke studiu širších otázek spojených s počátky našich dějin.

VLADIMÍR NEKUDA